

ПЕРСПЕКТИВНО-ПРЕВЕНТИВНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ФОРМУВАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглянуто проблему збільшення чисельності дітей із труднощами формування писемного мовлення, визначено фактори, що обумовлюють неуспішність молодших школярів в опануванні навичками читання та письма.

У статті висвітлено сутність перспективно-превентивного підходу в роботі з учнями молодшого шкільного віку з порушеннями формування писемного мовлення (ПФПМ). Перспективний підхід має сприяти формуванню установки дитини з ПФПМ на позитивну динаміку щодо оволодіння нею навичками читання, письма та профілактику й подолання недоліків писемного мовлення. Превентивний підхід спрямований на попередження в учнів труднощів формування та порушень писемного мовлення.

Для реалізації перспективно-превентивного підходу важливим є формування в учнів комплексу інваріантних дій та операцій, які стають стрижневими для опанування писемно-мовленнєвою діяльністю як формою мовленнєво-мисленнєво-мовної діяльності та як виду навчально-пізнавальної діяльності.

Ключові слова: порушення формування писемного мовлення, перспективно-превентивний підхід, учні молодшого шкільного віку.

Характерними для молодших школярів із різними формами психічного, мовленнєвого дизонтогенезу є порушення писемного мовлення (Л. Бартенєва, Е. Данілавичюте, М. Ейдінова, М. Іпполітова, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, А. Малярчук, І. Марченко, О. Мастюкова, Л. Парамонова, І. Прищепова, Т. Пічугіна, М. Русецька, О. Російська, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, Г. Чиркіна, М. Шеремет та ін.). Спроможність оволодівати писемним мовленням безпосередньо пов'язана з достатнім розвитком у дитини мовленнєво-мовних та когнітивних здібностей (Л. Виготський, Д. Ельконін, О.О. Леонтьєв, О. Лурія, Д. Слобін, Т. Ушакова та ін.). Невідповідність мовленнєвого та когнітивного розвитку дитини показникам норми на момент початку шкільного навчання збільшує ризик виникнення в неї порушення формування писемного мовлення (ПФПМ).

В останні десятиріччя відмічається тенденція зростання чисельності дітей із мовленнєвими порушеннями, що корелює з посиленням екзогенно-органічного чинника – перинатальною та ранньою постнатальною патологією ЦНС серед дитячого населення (Ю. Дем'янов, І. Марковська, О. Корнєв, А. Сиротюк та ін.). Це призводить до того, що у загальноосвітніх школах неухильно збільшується кількість учнів із ЗНМ та стійкими труднощами або порушеннями формування в них навичок читання та письма. У загальноосвітніх школах для дітей із ТПМ, для дітей із НП та ДЦП логопедичної допомоги потребує доволі значний за чисельністю контингент учнів, що має більш виражені прояви ЗНМ та ПФПМ. Зазначена проблема свідчить про актуальність реалізації перспективно-превентивного підходу в роботі з учнями молодшого шкільного віку з порушеннями писемного мовлення або підвищеним ризиком їх виникнення.

Метою статті є висвітлення сутності та механізмів реалізації перспективно-превентивного підходу в логокорекційній роботі з молодшими школярами з порушеннями формування в них писемного мовлення.

У дітей із ЗНМ на момент вступу до школи часто не сформовані достатньою мірою як усномовленнєва, так і функціональна, й операціональна бази для формування навичок читання і письма (О. Корнєв, Р. Лалаєва, О. Російська, В. Тарасун, Н. Чередніченко та ін.). У дітей із ЗНМ при ДЦП поєднання резидуальної органічної патології та функціональних розладів ЦНС часто призводить до більш стійкого характеру мовленнєвого недорозвинення, процес компенсації та корекції якого утруднюється внаслідок дезінтеграції певних структур мозку дитини та виникнення в неї церебрастенічного синдрому (Л. Бадалян, М. Іпполітова, В. Козьявкін, Е. Каліжнюк, І. Мамайчук, О. Мастюкова, К. Семенова та ін.).

Через наявність виражених труднощів і невисоку успішність в опануванні навичками читання та письма інтерес дітей із ЗНМ та ПФПМ до писемно-мовленнєвої діяльності часто є зниженим, в учнів уповільнено формуються як мотиваційно-цільовий, так і організаційно-орієнтувальний, змістовно-процесуальний, регульовальний, контрольний-оцінювальний компоненти зазначеної діяльності.

Важливою умовою організації корекційно-розвивального освітнього середовища для учнів із

ЗНМ та ПФПМ виступає реалізація перспективно-превентивного підходу щодо профілактики та усунення порушень формування навичок читання та письма, навичок зв'язного писемного мовлення, читацької діяльності молодших школярів.

Під перспективою (фр. *perspective* – дивитися крізь, проникати поглядом) у педагогіці розуміється відображення у процесі навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи її майбутніх результатів. Учні прагнуть вчитися свідомо тоді, коли розуміють завдання вчителя і бачать перспективу майбутньої роботи (В. Бондар, М. Данілов, Б. Єсіпов, Б. Коротяєв, А.Макаренко, В. Синьов, В. Сухомлинський, М. Шеремет та ін.). Перспективний підхід у роботі з дітьми з труднощами або ПФПМ має сприяти формуванню в них уявлень про значущість та особливості реалізації пізнавальної та комунікативної функцій писемного мовлення. Такі уявлення можна формувати: 1) прямим способом (інформуємо дітей про важливість опанування ними навичками читання та письма, які є ключовими для навчання у школі, акцентуємо увагу на засобах писемно-мовленнєвої комунікації в житті людей та ін.); 2) опосередкованим (непрямим) способом (моделюємо ситуації, в яких діти «стикаються із проблемами» й самі пересвідчуються в тому, що для вирішення ряду життєвих питань треба вміти чітко і правильно передавати на письмі свої думки, бажання, прохання та ін). Перевага опосередкованого способу полягає в тому, що учні самі роблять висновки про важливість використання засобів писемного мовлення. Так, включаючись в аналіз певної комунікативної ситуації, що описана в конкретному тексті, діти емоційно на неї реагують, переживають та осмислюють, на цій підставі вчать усвідомлено застосовувати засоби писемного мовлення для розв'язання пізнавально-комунікативних завдань (складають об'яви, записки, описують загублену іграшку та ін.). Обговорення особистісно значущих для дітей комунікативних ситуацій на фоні емоційного їх переживання сприяє формуванню в них писемно-мовленнєвої компетентності.

Перспективний підхід у роботі з учнями із ЗНМ та ПФПМ має сприяти:

- вихованню в них інтересу до читацької та текстоутворювальної діяльності, які є стрижневими для саморозвитку особистості й важливими складовими навчання у школі;
- формуванню адекватних із точки зору психолого-педагогічної доцільності уявлень дитини про свої труднощі щодо формування писемного мовлення, про причини та механізми виникнення стійких помилок (за умови дотримання педагогом етичних норм), про заходи та способи їх профілактики й подолання;
- формуванню установки дитини на позитивну динаміку щодо оволодіння нею відповідними вміннями та навичками, щодо попередження та подолання порушень писемного мовлення;
- налаштованості на співробітництво з педагогом задля успішного впровадження індивідуальної корекційно-розвивальної програми з подолання порушень читання та письма;
- вихованню в учнів пізнавальної активності, розвитку мисленнєвої, мотиваційної та емоційно-вольової сфер як факторів, що впливають на зростання особистісних ресурсів задля розв'язання навчальних і корекційних завдань при подоланні ПФПМ.

Превентивний підхід (англ. *prevention* – відвернення, запобігання) у роботі з дітьми із ЗНМ та ПФПМ спрямований на попередження труднощів формування та порушень писемного мовлення, тому має здійснюватися на підставі:

- ретельного аналізу результатів комплексного обстеження дитини, розробки індивідуальної програми розвитку в учня писемного мовлення, профілактики та корекції його порушень (за умови виявлення етіопатогенезу та симптоматики вад читання, письма; врахування вікових, психофізіологічних, індивідуальних особливостей учня, його особистісних рис);
- цілеспрямованого формування базисного обсягу тих інваріантних дій та операцій, що лежать в основі писемно-мовленнєвої діяльності;
- формування в дітей умінь та навичок роботи з текстом як одним із основних об'єктів навчальної роботи у школі, об'єктом пізнання й засобом комунікації в соціально-культурному середовищі;
- забезпечення наступності в навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі початкової та середньої ланок освіти.

Наступність у навчально-виховній та корекційно-розвивальній роботі забезпечується освітніми програмами та методичними комплексами, що розроблені з урахуванням цілей, змісту, методів і

прийомів роботи в суміжних освітніх ланках; інваріантними та варіативними компонентами програмового змісту, що враховують загальні освітні стандарти та особливості дітей із ЗНМ та ПФПМ; індивідуальними програмами, які відображають змістовні лінії та алгоритм роботи з тією або іншою дитиною з урахуванням етіопатогенезу та симптоматики її мовленнєвої вади, особливостей психічного розвитку, особистісних рис.

Реалізації перспективно-превентивного підходу в роботі з молодшими школярами із ЗНМ та ПФПМ сприяє аналіз: 1) результатів анкетування та аналітичних довідок педагогів стосовно тих труднощів, які спостерігаються в учнів у процесі оволодіння ними рідною мовою, опанування навичками читання та письма; 2) результатів педагогічних спостережень за навчальною роботою школярів; 3) показників та рівня сформованості компонентів писемно-мовленнєвої діяльності дітей.

Труднощі в опануванні учнями писемним мовленням пов'язані як із змістовно-процесуальним його компонентом, так із недоліками формування мотиваційної та емоційно-вольової сфер, низьким рівнем їхньої пізнавальної та мовленнєвої активності, пізнавальної самостійності. Зважаючи на це, доцільними є два нерозривних між собою напрями перспективно-превентивного підходу: профілактика типових труднощів формування навичок писемного мовлення й виховання готовності дітей до подолання тих утруднень, з якими вони стикатимуться під час опанування писемно-мовленнєвою діяльністю.

Стосовно першого напрямку важливим є:

- збільшення уваги до тих тем, видів роботи, з якими найбільшою мірою пов'язані труднощі формування змістовно-процесуального компоненту писемно-мовленнєвої діяльності (це має стосуватися посилення окремих складових дидактичного матеріалу; оптимізації використання словесних, наочних, практичних методів і прийомів, раціонального їх сполучення в логопедичній роботі);
- формування стійкого пізнавального інтересу до змістовної сторони писемно-мовленнєвої діяльності.

Стосовно другого напрямку доцільним є:

- цілеспрямоване формування мотиваційно-цільового, організаційно-орієнтувального, регульовального, контрольного-оцінювального компонентів писемно-мовленнєвої діяльності;
- виховання в дітей упевненості у своїх силах, настанови на позитивні результати корекційно-розвивальної роботи, формування такого відношення до писемно-мовленнєвої діяльності, яке спирається на особистісну значущість для дитини даного виду діяльності.

Для забезпечення і першого, і другого напрямів перспективно-превентивного підходу виключно важливим є пріоритетне формування в учнів того комплексу інваріантних дій та операцій, що є стержневими для опанування писемно-мовленнєвою діяльністю як формою мовленнєво-мисленнєво-мовної діяльності та як виду навчально-пізнавальної діяльності. Як указує В. Тарасун [4], розвиток симультанного виду синтезів забезпечує формування внутрішньої схематизації для встановлення складних логіко-граматичних відношень, розвиток сукцесивного виду синтезів сприяє формуванню та узагальненню динамічних схем задля плавного перебігу діяльності. Крім цього, для успішного формування писемно-мовленнєвої діяльності як виду навчально-пізнавальної діяльності необхідним є опанування дітьми загальнонавчальними вміннями та навичками: навчально-організаційними, навчально-інтелектуальними, навчально-інформаційними [1], що, в цілому, має сприяти підвищенню показників навчованості дітей.

Що стосується формування сукцесивно-симультанних процесів, то зазначимо таке:

- Сукцесивний і симультанний аналіз і синтез у своїй сукупності є важливим механізмом формування писемного мовлення. Сприймання тексту під час читання будується на сукцесивних процесах, а розуміння відбувається на основі симультанного аналізу та синтезу. Програмування письмового вислову (тексту) спирається на симультанні процеси, а використання мовних засобів під час оформлення висловлювання розгортається в певних часових інтервалах і спирається на сукцесивні процеси. Отже, логокорекційна робота має спрямовуватися на формування тісного зв'язку сукцесивних і симультанних аналізу й синтезу, їх взаємодоповнення під час сприймання, осмислення або породження письмового вислову;

• Формувати суцесивні та симультанні процеси в дітей із ЗНМ та ПФПМ доцільно із використанням різних мовних, мовленнєвих одиниць: букв (фонем) у структурі слова, складів у структурі слова, слів у структурі речення, речень у структурі тексту, окремих частин у структурі цілого тексту. При цьому доцільно орієнтувати учнів на те, що показником правильного здійснення аналітико-синтетичної діяльності під час відтворення структури мовної, мовленнєвої одиниці (слова, речення, тексту) має бути відтворення її смислової сторони.

Як показали результати діагностики рівня сформованості в молодших школярів суцесивних і симультанних процесів [2], учні загальноосвітніх шкіл для дітей із ТПМ, для дітей із НП та ДЦП часто допускають велику кількість помилок смислового характеру: складають із букв або складів асемантичні слова, порушують логіко-граматичні зв'язки між словами та їх правильну послідовність під час розбудови речень, не можуть встановити правильну послідовність речень або фрагментів у тексті.

Як показує досвід, у роботі з учнями із ЗНМ та ПФПМ особливу увагу слід приділяти формуванню в них симультанних видів синтезу, що стимулюють розвиток прогностичних дій. Випереджаюче пізнання об'єкту (антиципація) ґрунтується на здатності індивіда приймати рішення з певним часово-просторовим випередженням [3]. На мовленнєво-мисленнєвому рівні антиципація пов'язана з узагальненням, формуванням гіпотез, припущень (Б.Ломов, У. Найссер, Є. Сурков). Дитина має засвоювати відношення, що існують між властивостями об'єктів, і на цій підставі оволодівати відповідними категоріями, прогнозувати взаємозалежність певних подій та явищ. Цілеспрямований розвиток в учнів симультанних видів синтезу формує спроможність до здійснення цілісних інтуїтивних мисленнєвих актів: розуміння причинно-наслідкових або інших логічних зв'язків під час сприймання інформації та оцінювання певної ситуації, відтворення певних логічних зв'язків під час програмування зв'язного висловлювання.

Для успішного формування писемного мовлення як виду навчально-пізнавальної діяльності важливим є опанування дітьми загальнонавчальними вміннями та навичками.

Низький рівень сформованості в учнів навчально-організаційних умінь та навичок утруднює роботу як дітей, так і педагога. Цілком очевидно, що недостатньо організована дитина виконує навчальні або корекційно-розвивальні завдання набагато повільніше, а при непродуктивному витрачанні зусиль і часу швидше втомлюється. При формуванні в учнів навчально-організаційних умінь і навичок доцільно:

- привчати їх дотримуватися простих, але обов'язкових правил користування шкільними приналежностями, правил ведення зошиту, виконання письмових робіт;
- словесні інструкції сполучати із символічними позначеннями, а в певних ситуаціях замінювати знаками-символами;
- ширше використовувати прийом алгоритмізації: схематичне позначення певної послідовності дій при виконанні завдання полегшує організацію й проведення самостійних видів роботи учнів;
- спиратися на прийом коментування, тобто омовлення дітьми того, якого порядку дій треба дотримуватися при організації та виконанні завдань різного характеру.

Як свідчать спостереження, найбільш важко учням із ЗНМ та ПФПМ опанувати навчально-інтелектуальними вміннями та навичками. Вони часто утруднюються знаходити головне, суттєве, відвертати свою увагу від другорядного, ситуативного. Невміння дітей виявляти певну схожість об'єктів часто призводить до повторення ними розгорнутих стереотипних дій, а педагогів спонукає до застосування в роботі з учнями численних однотипових (репродуктивних) письмових вправ. Діти уповільнено засвоюють і погано переносять знання в нові умови, утруднюються запам'ятати послідовність та особливості виконуваних дій.

Зважаючи на труднощі в оволодінні дітьми із ЗНМ та ПФПМ навчально-інтелектуальними вміннями та навичками, доцільним є наступне:

- формувати поняття, правила слід на підставі виділення та осмислення учнями найбільш загальних, істотних ознак об'єктів і явищ;
- необхідно підводити учнів до осмислення структури завдань різного типу, навчати осмислювати інструкцію щодо виконання завдання, обирати правильний алгоритм його розв'язання,

обґрунтовувати виконувані дії, здійснювати їхню перевірку, співвідносити результати з вихідними даними;

- цілеспрямовано підводити учнів до узагальненого способу розв'язання певного типу завдань (так, робота у межах певної лексичної теми має сприяти опануванню дітьми алгоритмом розв'язання типових завдань під час використання мовленнєвого матеріалу, що тематично пов'язаний і відображає цікаві для дітей події, явища оточуючого їх світу, – таким чином, під час проходження низки тем із дітьми опрацьовуються важливі з дидактичного погляду типові навчальні дії на різному мовленнєвому матеріалі);

- вчити дітей чітко слідувати алгоритму виконання низки розумових, мовленнєвих, практичних дій під час розв'язання поставленого перед ними завдання (алгоритм є системою правил для розв'язання певного класу завдань, тому дітей треба навчати дотримуватися конкретного алгоритмічного припису для виконання кожного типу завдання);

- навчати дітей встановлювати причинно-наслідкові, часові, просторові, інші логічні зв'язки в навчальних текстах.

В учнів із ЗНМ та ПФПМ повільно формуються навчально-інформаційні вміння та навички. Формуванню зазначених умінь і навичок має сприяти:

- ретельний підбір педагогом дидактичного матеріалу для занять, дитячих книжок для самостійного їх читання учнями у вільний час;

- розробка карток на друкованій основі для індивідуальної роботи учнів;

- використання учнями зошитів-словничків, орфографічних карток-пам'яток, інших сигнальних опор;

- формування в учнів алгоритму роботи з підручником, словником, дитячими енциклопедичними виданнями, іншою довідковою літературою.

Забезпечення реалізації перспективно-превентивного підходу в роботі з дітьми із ЗНМ та ПФПМ має спиратися на ретельний аналіз тих утруднень, що спостерігаються в учнів під час опанування ними навичками писемного мовлення, й будуватися на підґрунті того комплексу інваріантних дій та операцій, що мають виступати стрижневими задля опанування ними писемно-мовленнєвою діяльністю як формою мовленнєво-мисленнєво-мовної діяльності та як виду навчально-пізнавальної діяльності.

Використана література:

1. **Бабанский Ю. К.** Рациональная организация учебной деятельности / Ю. К. Бабанский. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
2. **Голуб Н. М.** Особливості суцесивного та симультанного аналізу і синтезу в молодших школярів з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку / Н. М. Голуб // Науковий Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – № 23. – С.47– 52.
3. **Ломов Б. Ф.** Антиципация в структуре деятельности / Б. Ф. Ломов, Е. Н. Сурков. – М.: Наука, 1980. – 277 с.
4. **Тарасун В. В.** Логодидактика. Навчальний посібник. / В. В. Тарасун. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 392 с.

References:

1. **Babanskij Ju. K.** Racionalnaja organizacija uchebnoj dejatel'nosti / Ju. K. Babanskij. – М.: Znanie, 1981. – 96 s.
2. **Golub N. M.** Osoblivosti sukcesivnogo ta simultannogo analizu i sintezu v molodshih shkoljariv z porushennjami psiho-movlennєvogo rozvitku / N. M. Golub // Naukovij Chasopis NPU imeni M. P. Dragomanova. Serija 19. Korekcijsna pedagogika ta specialna psihologija. Zb. naukovih prac. – K.: NPU imeni M. P. Dragomanova, 2013. – № 23. – S. 47– 52.
3. **Lomov B. F.** Anticipacija v strukture dejatel'nosti / B. F. Lomov, E. N. Surkov. – М.: Nauka, 1980. – 277 s.
4. **Tarasun V.V.** Logodidaktika / V.V. Tarasun. – Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo", 2011. – 392 s.

Голуб Н. М. Перспективно-превентивный подход в работе с младшими школьниками с нарушениями формирования письменной речи.

В статье указывается на проблему увеличения численности детей с трудностями формирования письменной речи и на те факторы, которые обуславливают неуспешность младших школьников в овладении навыками чтения и письма. Рассмотрена сущность перспективно-превентивного подхода в работе с младшими школьниками с нарушениями формирования письменной речи (НФПР). Перспективный подход способствует формированию установки ребенка с НФПР на положительные результаты в усвоении навыков чтения и письма, на предупреждение и преодоление нарушений письменной речи. Превентивный подход направлен на профилактику трудностей формирования и нарушений письменной речи.

Для реализации перспективно-превентивного подхода важно формировать у учащихся комплекс инвариантных действий и операций, которые становятся ключевыми для овладения письменно-речевой деятельностью как формой рече-мыслительно-языковой деятельности и как вида учебно-познавательной деятельности.

Ключевые слова: нарушения формирования письменной речи, перспективно-превентивный подход, учащиеся

младшего школьного возраста.

Golub N. M. Perspective-preventive approach while working with primary school children with writing speech formation disorders.

The article examines the trend of augmentation of primary school children who master reading and writing with great difficulties, the factors that may cause these difficulties or disorders are analysed. The article discusses the essence of perspective-preventive approach while working with primary school children with writing speech formation disorders.

The perspective approach contributes to child's anticipation of positive results in mastering reading and writing skills and in preventing and managing writing disorders. Preventive approach is aimed at preventing of difficulties and disorders of written language formation. Formation of a complex of invariant actions and operations in students which are key to mastering the writing and speech activity as a form of speech, cognitive and as a form of learning and cognitive activity is drastically important for implementation of perspective-preventive approach.

Keywords: writing speech formation disorders, perspective-preventive approach, primary school children.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 10.05.2015 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М. К.

УДК 376-056.264

Дроздова Н.В, Венрева А.В.

ОСОБЕННОСТИ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ У СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

У статті розглядаються питання вивчення діалогічного мовлення і, особливо, вміння ставити запитання у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Виявлено, що на характер продукування питань у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення впливає не тільки наявність або відсутність зорової опори, але і змістовний компонент ілюстрації, тип використовуваних питань з боку дорослого. Вказується на необхідність здійснення цілеспрямованої роботи з формування вміння ставити запитання у дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення на корекційних заняттях.

Ключові слова: діалогічне мовлення, старші дошкільнята із загальним недорозвиненням мовлення, корекційні заняття.

Одним из этапов формирования связной речи у детей является овладение диалогической речью, что предполагает умение свободно вести беседу: отвечать на поставленные вопросы, а также задавать вопросы собеседнику (репродуктивные, поисковые, проблемные). Диалог наряду с монологом является одной из форм связной речи, но в отличие от монолога создается двумя или несколькими говорящими. Диалог как форма связной речи состоит из реплик (отдельных высказываний), цепи последовательных речевых реакций. Он осуществляется в виде чередующихся обращений, вопросов и ответов [1]. Диалог начинается с инициативных реплик (вопросы, сообщения, побуждения), а продолжается репликами-реакциями (ответы на вопросы, реакции на сообщения и побуждения).

Опираясь на данные лингвистики, психологии, психолингвистики, педагогики можно выделить общие черты в интерпретации диалога. В лингвистике диалог определяется, как одна из форм речи, в процессе которой высказывание прямо адресуется собеседнику и оказывается ограниченным непосредственной тематикой разговора; характеризуется относительной краткостью отдельных высказываний и относительной простотой их синтаксического построения. Лингвисты классифицируют диалог в зависимости от вида модальности, преобладания коммуникативных реплик (утвердительные, вопросительные, восклицательные, побудительные). В психологии диалог (диалогическая речь) определяется как вид деятельности – общение, указывается также на наличие не только коммуникативной, но и познавательной функций диалога. В психолингвистическом аспекте диалогическая речь рассматривается в контексте теории порождения речевого высказывания. В педагогическом аспекте для определения понятия диалог (диалогическая речь) используется лингвистическая интерпретация данного понятия, и диалогическая речь рассматривается в контексте применения методов, приёмов и средств по её формированию.

Проблема изучения и формирования диалогической речи у старших дошкольников с общим недоразвитием речи (ОНР) рассматривается в логопедии В.П. Глуховым, Н.С. Жуковой, Е.М.Мастюковой, Н.М.Путковой, Л.Г. Соловьевой, Н.К. Усольцевой, Е.Г. Федосеевой и другими.